

בית פרת
מדרשה ישראלית

הפס הידיקה שבלבי שמפריד בין טוב לרע

הדמויות ההפוכות של רות וערפה ומבט דרך זה על לימוד תורה

סיגל שטיינברג

רות וערפה, שתי דמויות ראשיות בתחילת המגילה. שתיהן על אם הדרך נאלצות לעשות בחירה קשה, כל אחת בוחרת אחרת. לאורך הלימוד, השאלה המרכזית שאני שמה על פני השטח היא - איך הבינו לאורך הדורות את הבחירה הראשונית שלהן? בחיים שלנו, כל הזמן אנחנו בוחרות ובוחרים. לפעמים הבחירה ברורה, בין טוב לרע. לפעמים זה פס דקיק, לא בהיר. לפעמים אנחנו שומעים את עצמנו בקול בהיר וברור, לפעמים זה דווקא קול חיצוני. האם היה שלב שבו הייתם מאוד קרובים לבחור אחרת? בחלק השני של הלימוד, אני משתמשת בסיפור כמשל. לימוד התורה, האם יש בו בחירה? האם יש מצבים בהם הפס הדקיק בין טוב לרע- נעלם?

חג שבועות שמח,

סיגל

לא ארחף בחלל

משלחת רסן

פן יבלע ענן

את הפס הידיקה שבלבי

שמפריד בין טוב לרע

אין לי קיום

בלי הברקים והקולות

ששמעתי בסניני.

שירי זלדה, תל אביב תשמ"ה, עמ' 215

הנחיות לחלק א':

למה היה צריך את דמותה של ערפה במגילה? מה תפקידה בתנ"ך, ומה עושה ביאליק עם הדמות שלה, בהמשך לחז"ל?

רות פרק א

שדי-מואב ויהיו-שם: וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה: וישאן להם נשים מאביות שם האמת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים: וימותו גם-שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה

ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניה: ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני-בניה | מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו

ומאישה; ותקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב כיפקד יהוה את-עמו לתת להם לחם: ותצא מן-המקום אשר היתה-שמה ושתי כלתיה עמה ותלכנה בדרך לשוב אל-ארץ יהודה: ותאמר נעמי לשתי כלתיה לכנה שבנה אשה לבית אמה יעשה [יעש]: יהוה עמכם חסד כאשר עשיתם עם-המתים ועמדי: יתן יהוה לכם ומצאו מנוחה אשה בית אישה ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה: ותאמרנה לה

♦ ♦ ♦

מדרש רות רבה (ט')

שם האחת ערפה שהפכה עורף לחמותה ושם השנית רות שראתה בדברי חמותה.

ר' ביבי בשם ר' ראובן אמר רות וערפה בנותיו של

♦ ♦ ♦

שמואל ב' כ"א

טו ותהי-עוד מלחמה לפלשתים, את-ישראל; ויירד דוד ועבדיו עמו, וילחמו את-פלשתים--ויעף דוד. טז וישבו (וישבי) בנב אשר בילידי הרפה, ומשקל קינו שלש מאות משקל נהשת, והוא, חגור חדשה; ויאמר, להכות את-דוד. יז ויעזר-לו אבישי בן-צרויה, ויף את-הפלשתי וימתהו; אז נשבעו אנשי-דוד לו לאמר, לא-תצא עוד אתנו למלחמה, ולא תכבה, את-נר ישראל. יח ויהי, אחרי-כן, ותהי-עוד המלחמה בגוב, עם-פלשתים; אז הכה, סבכי החשתי, את-סף, אשר בילדי

♦ ♦ ♦

תלמוד בבלי, סוטה, מ"ב:

כתיב הרפה וכתיב ערפה רב ושמואל חד אמר הרפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה...

♦ ♦ ♦

מדרש רות רבה, כ

אמר רבי יצחק: כל אותו הלילה שפרשה ערפה מחמותה נתערבו בה ערות גוים של מאה בני אדם הה"ד והוא מדבר עמם וגו' ממערכות פלשתים

♦ ♦ ♦

כי-אתך נשוב לעמך: ותאמר נעמי שבנה בנתי למה תלכנה עמי העוד-לי בנים במעי והיו לכם לאנשים: שבנה בנתי לכוני כי זקנתי מהיות לאיש כי אמרת לי יש לי תקוה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים: הלהן | תשבנה עד אשר יגדלו הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש אל בנתי כי-מר-לי מאד מכם כי-יצאה בי יד-יהוה: ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה:

||

עגלון היו שנאמר... "ואהוד בא אליו וגו' ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא" אמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך לכבודי חיך הריני מעמיד ממך בן יושב על כסא ה'.

||

הרפה. יט ותהי-עוד המלחמה בגוב, עם-פלשתים; ויף אלחנן בן-יערי ארגים בית הלחמי, את גלית הגתי, ועץ חניתו, כמנור ארגים. כ ותהי-עוד מלחמה, בגת; ויהי איש מדין (מדון), ואצבעת ידיו ואצבעת רגליו שש ושש עשרים וארבע מספר, וגם-הוא, ילד להרפה. כא ויחרף, את-ישראל; ויכהו, יהונתן, בן-שמעי (שמעה), אחי דוד. כבאת-ארבעת אלה ילדו להרפה, בגת; ויפלו ביד-דוד, וביד עבדיו.

||

||

ממערות כתיב ממאה ערלות גוים שנתערו בה כל הלילה. ר' תנחומא אמר אף כלב אחד דכתיב (שם) ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי:

ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית... ואיזוהי "דת יהודית"? יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם.

♦ ♦ ♦

מגלת ערפה. ח"נ ביאליק (תוספתלמגלת רות)

א

בבית חמותן האלמנה, ויכלו ימיהן באפס ששון. ומחלון וכליון גם הם לא התנחמו בנשיהם אחרי אביהם, ולא ידעו חמדה, ויהיו כל-הימים כשני פרחים מתעלפים בחרבוני קיץ.

ומקץ עשר שנים מתו שניהם ביגון חרישי, ותקברם אמם בשדה על-יד קבר אביהם, אחד מזה ואחד מזה. וירא עגלון כי נתק הקשר, ויכבד עוד את-ידו על ישראל ויצר להם מאד, וימיתו יי ביד אהוד בן-גרא, אשר שפט את-ישראל בימים ההם.

ונעמי נשארה מאישה ומשני ילדיה, ותאמר: "מי-לי עוד פה ומה-לי פה?" ויהי בשמעה כי פקד יי את-עמו לתת להם לחם, ותקם ותצא משדה מואב לשוב ארצה יהודה. ולא אבתה רות לשוב מאחרי חמותה, כי נגע יי בלבה; ותעזב את-עמה ואת-ארצה, ואת-מולדתה ואת אלהיה, ותלך עם חמותה ארצה יהודה, וערפה שלחה את חמותה עד גבול השדה ותשק לה, ותשב אל בית אמה כנעוריה.

ויהי היום ויעבר פלשתי על-שדה מואב, והפלשתי איש מדות וגבר חלצים, מילידי הרפה, והוא לבוש מדים ותפוש נשק וכלי מות מכף רגל ועד קדקד, כלו ברזל ונחשת, כי גבור מלחמה הוא. ויסר הענק אל בית ערפה וילן שם לילה. ותרא את-כחו ואת-גבורה ואת-הדר מדיו ונשקו ותצמד-לו, ותלך אחרי מאהבה הערל הפלשתי גתה עירו כאשר ילך הכלב אחרי אדוניו.

ב

ויכר את-תם דרכיה ואת-טהר רוחה ויביאה אל ביתו ויקחנה לו לאשה; ולתקופת הימים ילדה לו בן, ותקרא שמו עובד. ותדבק רות בזרע עם קדוש וטהור עד עולם, כפיתוב במגלת רות. ותזקן רות ותשבע ימים והיא עודנה דשנה ועננה, וידיה לא יגעו מזרע צדקה

ערפה ורות המואביות אחיות בנות אב אחד היו, בנות עגלון מלך מואב, ושתייהן נערות יפהפיות ונחמדות למראה, בנות בקעה וערבה; ותהי ערפה הוללה וסוררת ועזת-נפש מעודה כבכרה קלה, ורות הייתה תמה וצנועה וחרדה כאילת השדה.

ועגלון מלך מואב איש בריא וכבד-בשר ושמן-מפרקת כתוא הבשן, כי היה מושבו במשמני ארץ, עשבות ערבותיו גבהו כקומת איש ולעשתרותיו אין קצה. ויעבוד את כמוש אלהיו בשמחה ובטוב לבב, ויערף לו ממבחר איליו ועתודיו, ויכבד ידו על בני-ישראל שכניו ויצר להם בכל-שעריהם; ובכל-זאת ירא בסתר לבו גם את-אלהי ישראל ויתן כבוד לשמו, כי אמר: מי יודע, אולי גם אלהי העברים אלהים וידו גדולה וחזקה.

ויהי בימים ההם, ויהי רעב ביהודה, ובמואב היה לחם. ויבא מבית-לחם יהודה איש אפרתי, ושמו אלימלך, לגור בשדה מואב, הוא ואשתו הנדיבה נעמי ושני בניו הרכים מחלון וכליון. ויחמל עגלון על האפרתיים ולא הרע להם, וגם מקום לגור נתן להם בקצה נחלתו, ויגורו בשדה מואב.

וימת אלימלך איש נעמי בארץ מגוריו, ותשארה האשה ושני בניה בכבד אבלם ויגונם על אדמת נכר. וירא עגלון את בני האפרתי הרכים והענגים כי טובים הם, ויתן להם את-שתי בנותיו לנשים, וגם לאמם היטיב בעבורם, וישמח על דבקו בזרע יי.

אף אלהים לא אמר לדבק טוב, וימנע משתי האחיות פרי בטן. ותשבנה הנערות נכריות ועגומות-נפש

ורות באה לחסות תחת כנפי אלהי-ישראל ותשב את-חמותה בבית-לחם יהודה, ובעניה יצאה ללקט בשדה בעז בית-הלחמי, להחיות נפשה ונפש חמותה. ובעז איש נחלה והון, גבר-חמדות ונדיב-עם, ממשפחת אלימלך ומודע לנעמי. וירא את-הנערה בלקטה

וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עַל כָּל-סְבִיבוֹתֶיהָ. וְתָרָא בְנֵי-בָנִים וּבְנֵי
שְׁלֹשִׁים לְבַעַז אִישָׁה, כָּלֶם גְּבוּרֵי-חַיִל וִירְאֵי-אֱלֹהִים.
וּבְאַחֲרֵית יָמֶיהָ יָלַד עַל בְּרַכְיָה בֶן-זְקַנִּים לִישֵׁי בֶן-בְּנָה,
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ דָּוִד. וַיִּגְדַּל הַנְּעַר וַיְבָרְכֵהוּ אֱלֹהִים, וַיְהִי
אֲדָמוּנִי עִם יָפֵה – עֵינָיִם וְטוֹב-רָאִי, אָמִיץ רוּחַ וְנָבוֹן
דָּבָר. וַיִּלְמַד אֲצַבְעוֹתָיו לְכַנּוֹר וַיְהִי נְעִים זְמִירוֹת
וּמִיטִיב נֶגֶן, וּבְרַעוֹתוֹ בְּצֶאֱן אָבִיו נִלְחַם בְּגִבּוֹרָה אֶת
חֵית-הַשָּׂדֶה, וַיִּךְ אֶת-הָאָרִי וְאֶת-הַדֵּב, וַיִּצַּל מִפִּיהֶם טָרֶף;
וַיִּמְלֹאוּ הַהָרִים תְּרוּעַת שִׁירָיו הַמְתוֹקִים וְשִׁמְשֵׁם וְאָרְץ רוֹו
זְמִירוֹתָיו.

וְעֵרְפָה בְּלִתָּה מִזְקָן בְּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְתִהְיֶה הוֹמִיָּה
וְסוֹרֶרֶת, וְתִשָּׁב הַבְּלָה כָּל-הַיָּמִים עַל אִם הַדָּרֶךְ וּבְרָאשׁ
נְתִיבוֹת כְּאֶחַת הַנְּבִלוֹת וְהִיא טוֹה פֶּשַׁ תִּים וְתִמְכַת
פֶּלֶךְ. וְתָרָא גַם הִיא בְנֵי שְׁלֹשִׁים לְבַעַלָה הַעֲנֹק, אֶת-
גְּלִית וַיִּשְׁבִּי אָחִיו; וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים פָּרַע, וַיְהִיו פְּרִיצֵי
אָדָם, וּגְבַה לָהֶם וִירְאָה, וַיִּלְבְּשׁוּ בְרָזֶל וַיְנַחֲשׁוּ כְּאֲבוֹתָם,
וַיִּלְמְדוּ הָרֶג וְרִצָּח מִנְעוּרֵיהֶם, וּבְפִשְׁטָם בְּגָדוֹד וַיְהִיו
כְּזָאבֵי עֲרֻבוֹת וַיִּרוּוּ אֶת-הָאָרֶץ דְּמָעוֹת וָדָם.
כַּעֲץ כֵּן פָּרִיו וּפְרֵי פָרִיו, וְכֵן אֲבוֹת בְּזָרְעָם אַחֲרֵיהֶם עַד
עוֹלָם.

ג

וַיְהִי לְתַקּוּפַת הַיָּמִים, וַיֵּאֲסֹפוּ פְּלִשְׁתִּים מִחֲנִיָּהֶם
לְמַלְחָמָה עַל יִשְׂרָאֵל, וַיְהִיו עוֹמְדִים עַל הָהָר מְזָה
וַיִּשְׂרָאֵל עוֹמְדִים עַל הָהָר מְזָה וְהִגִּיא בִּינֵיהֶם. וַיֵּצֵא אִישׁ
הַבְּיָנִים מִמִּחְנוֹת פְּלִשְׁתִּים, גְּבַהוּ שֵׁשׁ אַמּוֹת וְזָרֶת, וְכוֹבַע
נַחֲשֵׁת עַל רֹאשׁוֹ, וְשִׁרְיוֹן קָשָׁקְשִׁים הוּא לְבוּשׁ, וּמִשְׁקַל
הַשִּׁרְיוֹן חֲמִשָּׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים נַחֲשֵׁת, וּמִצַּחַת נַחֲשֵׁת
עַל רִגְלָיו, וְכִידוֹן נַחֲשֵׁת בֵּין כְּתָפָיו, וְעַץ חֲנִיתוֹ כְּמַנּוֹר
אֲרָגִים, וְלַהֲבַת חֲנִיתוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים בְּרָזֶל, וְנוֹשֵׂא
הַצֶּנֶה לְפָנָיו. וַיַּעֲמֵד הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּחַרֶף מַעֲרֻכּוֹת אֱלֹהִים
חַיִּים.

הוּא גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי מַגֵּת, בֶּן-שְׁלֹשִׁים לְעֵרְפָה.
וּמִמַּעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל יָצָא לְקִרְאָתוֹ נְעַר אֲדָמוּנִי עִם יָפֵה –
עֵינָיִם וְטוֹב-רָאִי, לֹא נָשַׁק לוֹ וְלֹא מַדִּים, אֵין בְּיָדוֹ בְּלִתִּי
אִם מְקִלוֹ וְקִלְעוֹ וְחֲמִשָּׁה חִלְקֵי אֲבָנִים בְּיָלְקוּטוֹ וְשֵׁם
אֱלֹהִים חַיִּים עַל שְׁפָתָיו.
הוּא דָּוִד הַרְעָה מִבֵּית-לָחָם, בֶּן-שְׁלֹשִׁים לְרוֹת.
שְׁנֵי צֶאֱצָאֵי הָאֲחִיוֹת הַמוֹאֲבִיּוֹת, עֲנַק פְּלִשְׁתִּי וְנַעֲר
עֲבָרִי, הַתִּיֻצְבוּ בְּגִיא הָאֲחָד מוֹל רְעָהוּ, וּמִשְׁטַמַּת מוֹת,
מִשְׁטַמַּת גּוֹי וְאֵלֶהִיו לְגוֹי וְאֵלֶהִיו, בְּעֵרָה בְּעֵינֵיהֶם.

למיטיבי לכת- חלק ב':

אהבה ותשוקה הם משלים מוכרים לעולם הלימוד והידע. "פילוסופיה" הלוא היא אהבה החכמה. בקטעים הבאים תוכלו לקרוא כמה מתוך הסיפורים והמחשבות של חז"ל (ואנדקדוטה סיפורית אחת של ארי אלון, בן ימינו).

- ♦ אלו קטעים יחסית קיצוניים. למה המשל הזה נמצא בתרבויות רבות?
- ♦ מה הוא מספר לנו על חוויית לימוד התורה?

נסו לראות האם אפשר לקרוא גם את הדמויות של רות וערפה כמשל, בהמשך לחלק הקודם.

שמואל ב' כ"א

עירובין נ"ד ב:

למה נמשלו דברי תורה לאילת? לומר לך מה אילה רחמה צר וחביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה.

אמר רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב: אילת אהבים ויעלת חן ("אילת אהבים ויעלת חן וידיה ירוך בכל-עת באהבתה תשגה תמיד" משלי ה', י"ט) וגו'.

♦ ♦ ♦

ריש לקיש מנהגו באוריתא סגין הוה נפיק ליה לבר מתחומא דשבתא והוא לא ידע לקיים מה שנאמר (משלי ה'י"ט) באהבתה תשגה תמיד

ארי אלון, עמלא די, עמ' 177

"אז ריש לקיש הולך ולומד ומסתבך וגומא מרחבים בתי מודעים, ויוצא מן התחום המותר ונכנס אל התחום האסור, ומאבד את יכולת ההבחנה בין קודש לחול. החול אוזל מתודעתו ונבלע בתוך מרחבים אינסופיים של שבת. חיי עולם ניטעים בתוכו. חיי שעה נעקרים."

שיר השירים רבה א', י, ב:

יושב וְחֹרֵז בְּדַבְרֵי תוֹרָה, וּמִתּוֹרָה לְנִבְיָאִים, וּמִנְבִיאִים לְכַתּוּבִים, וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמַחִים כְּנִתְיָנְתָן מִסִּינֵי, וְהָיוּ עֲרָבִים כְּעֶקֶר נְתִינָתָן, וְכֵן עֶקֶר נְתִינָתָן מִסִּינֵי לֹא בָאֵשׁ הָיוּ נְתָנִין, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (דברים ד, יא): וְהָהָר בְּעֵר בָּאֵשׁ. רַבִּי אֲבָהוּ הִיא יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתֶיהָ, אָמַר שְׂמָא אִינֵי חוֹרֵז בְּדַבְרֵי תוֹרָה כְּתִקְנֹן, (דָּאֵמַר רַבִּי לִוִּי אֵית דִּידַע לְמַחְרוֹז וְלֹא יָדַע לְמַקְדָּח, וְאֵית דִּידַע לְמַקְדָּח וְלֹא יָדַע לְמַחְרוֹז, בְּרַם אֲנָא הוּינָא חְרוֹזָא וְאֲנָא הוּינָא קְדוּחָא)

"צוֹאֲרֵךְ בְּחֵרוּזִים, בְּשַׁעָה שְׁהָיוּ חוֹרֵזִים בְּדַבְרֵי תוֹרָה, וּמִדְּבָרֵי תוֹרָה לְנִבְיָאִים, וּמִנְבִיאִים לְכַתּוּבִים, וְהָאֵשׁ מְתַלְהֶטֶת סְבִיבוֹתֶיהֶם וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׂמַחִים כְּנִתְיָנְתָן מִסִּינֵי. וְכִי עֶקֶר נְתִינָתָן מֵהָר סִינֵי לֹא בָאֵשׁ הָיוּ נְתָנִין, שְׂנֶאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בְּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם. בֵּן עֲזַאי הִיא יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ סְבִיבוֹתֶיהָ, אֲזַלּוֹן וְאֶמְרוּן לְרַבִּי עֶקִיבָא, רַבִּי בֵּן עֲזַאי יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתֶיהָ, הִלֵּךְ אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ שְׂמַעְתִּי שְׁהֵיִתְּ דוֹרֵשׁ וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבָךְ. אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לוֹ, שְׂמָא בְּחֻדְרֵי מְרַכְבָּה הֵיִתְּ עֶסוּק, אָמַר לוֹ לָאוּ, אֶלָּא הֵיִתְּ"

